

۱۲۴۴۹

بررسی عوامل مؤثر بر ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان های شوش
دانیال (ع) و شاوور از نظر مدیران و دبیران در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷

مریم حسن غلامعلی

۱۳۸۸

مرکز آموزشهای نیمه حضوری

گروه علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته مدیریت آموزشی

استاد راهنمای اول

دکتر محمد حسینی

۱۳۸۸/۸/۲۰

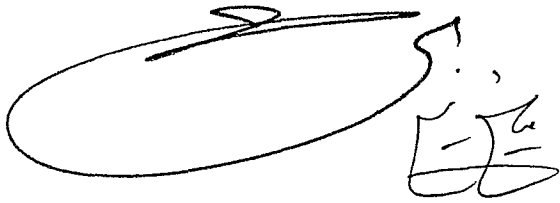
استاد راهنمای دوم

دکتر فرزانه میکائیلی منبع

استاد راهنمای اول
دکتر محمد حسینی

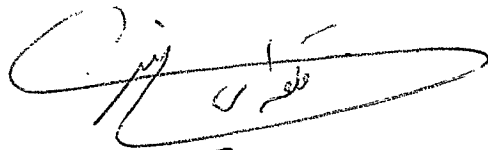
۱۲۲۴۴۲

پایان نامه سرکار خانم ^{عنه} مریم حسن
به تاریخ ۱۹۶۲/۲۵ شماره ۳-۲۳۲ مورد پذیرش هیات محترم
داوران با رتبه و نمره ۱۸ قرار گرفت.

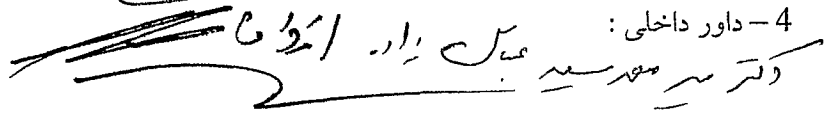

1- استاد راهنما و رئیس هیئت داوران :

دکتر مهر حسن
دکتر عزیز الله صاحب
2- استاد مشاور :

3- داور خارجی :
دکتر میرضا قلعه اس

4- داور داخلی :

دکتر میرمهرداد صاحب

5- نماینده تحصیلات تکمیلی :

دکتر سید علی

قدردانی :

سپاس پروردگار دانای توانا را که هرگز لطف خویش را آن چنانکه پشتیبان همه دانش پژوهان است از من نیز دریغ نداشته و سرانجام توفیق گردآوری این مجموعه را نصیب من کرد. امیدوارم این مجموعه بتواند خوانندگان را در این موفقیت یاری نماید.

همچنین اینجانب مراتب تشکر و قدردانی خود را از جناب آقای دکتر حسنی و خانم دکتر میکائیلی منیع که در تمام مراحل گردآوری این مجموعه مرا یاری نمودند ابراز می دارم.

مریم حسن غلامعلی

تایستان ۸۸

تقدیم به :

پدر و مادر و همسر که مرا در این راه همیار و پشتیبان بودند و همچنین تنها دخترم فاطمه ، این مجموعه ی را به

آنها تقدیم می کنم .

چکیده :

پایان نامه حاضر با هدف بررسی علل ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان های شوش دانیال (ع) و شاور در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ انجام شده است.

ترک تحصیل یکی از مهمترین آفت های نظام آموزشی است که علاوه بر خسارات سنگین اقتصادی - اجتماعی بر جامعه و فرد، ارتباط فرد را با نظام آموزشی زودتر از موعد مقرر قطع می نماید و مانع از تحقق اهداف و آرمانهای نظام آموزشی می گردد. در این پژوهش، ۶ دسته از اطلاعات در اختیار دو گروه دبیران و مدیران قرار گرفت. در این روش صرفاً تأثیر متغیرها بر عوامل مؤثر بر ترک تحصیل بررسی می شود. لذا روش پژوهشی حاضر توصیفی - پیمایشی می باشد. جامعه آماری این پژوهش کلیه دبیران و مدیران مقطع متوسطه در شهرستان های شوش و شاور می باشد. که در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ فعالیت می کنند. نمونه این پژوهش مشتمل بر ۱۷۸ نفر از دبیران و مدیران مقطع متوسطه در شهرستان های شوش و شاور است. که ۱۵۰ نفر از آنها دبیر و ۲۸ نفر از آنها مدیر می باشد. ابزار اندازه گیری و انجام پژوهش پرسشنامه ای است که دارای ۳۹ سؤال که با استفاده از مقیاس ۵ درجه ای لیکرت ساخته شده است. در تحقیق حاضر برای تعیین پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که برای کل پرسشنامه برابر با ۰/۹۰ می باشد که بیانگر پایایی قابل قبول پرسشنامه می باشد و در این پژوهش از تکنیکهای آماری توصیفی و استنباطی (آزمون خی دو) بهره گرفته شده است.

نتایج پژوهش به شرح زیر می باشد:

- ۱- مدیران و دبیران مدارس متوسطه انگیزش و علاقه به تحصیل را در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر می دانند.
- ۲- مدیران و دبیران مدارس متوسطه باورهای فرهنگی والدین را در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر می دانند.
- ۳- مدیران و دبیران مدارس متوسطه کشمکش و روابط معیوب والدین را در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر می دانند.
- ۴- مدیران و دبیران مدارس متوسطه افت تحصیلی را در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر می دانند.
- ۵- مدیران و دبیران مدارس متوسطه عدم امید به آینده را در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر می دانند.
- ۶- مدیران و دبیران مدارس متوسطه مشکلات اقتصادی را در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر می دانند.

واژگان کلیدی: ترک تحصیل - دانش آموزان دختر - دوره متوسطه - علل ترک تحصیل

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	چکیده
	فصل اول: کلیات طرح تحقیق
۱	مقدمه.....
۲	بیان مسئله.....
۲	اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۳	اهداف تحقیق.....
۳	سوالهای پژوهش.....
۳	تعریف متغیرهای پژوهش.....
	فصل دوم: پیشینه موضوع پژوهش
۵	مقدمه.....
۵	تعریف افت تحصیلی.....
۵	ترک تحصیل.....
۶	مشکلات تحصیلی و چگونگی بهبود بخشی آنها.....
۶	فرهنگ و میزان تحصیلات مردم ایران در عصر قاجار.....
۸	ترک تحصیل دانش آموزان دبیرستانی در آمریکا.....
۸	افراد در معرض خطر ترک تحصیل.....
۸	مکان های ترک تحصیل.....
۹	دلایل ترک تحصیل دانش آموزان در آمریکا.....
۹	هزینه های ترک تحصیل دانش آموزان دبیرستانی در آمریکا.....
	۲-۲ بخش دوم : مطالعات نظری
۱۰	الف- « جایگاه مدرسه در نظام آموزشی ».....
۱۰	ب- « خسارات ناشی از افت و شکست تحصیلی ».....
۱۲	ج- « عوامل موثر در افت تحصیلی ».....
۱۲	۱. عوامل درون سازمانی.....
۱۲	۲. عوامل برون سازمان.....
۱۲	۱. ۱. معلم و جایگاه تعلیم.....
۱۳	۱. ۲. نارضایتی معلمان.....
۱۳	۱. ۳. مشکلات معلمان.....
۱۵	۱. ۴. دانش آموزان.....
۱۶	۱. ۵. پیشینه تحصیلی دانش آموزان.....
۱۶	۱. ۶. انگیزه آموختن.....

۱۷	۱. ۷. تعداد دانش آموزان کلاس
۱۷	۱. ۸. خدمات مشاوره ای
۱۷	۲. ۱. فقر خانوادگی
۱۹	۲. ۲. فقر مالی و محرومیت اقتصادی
۱۹	۲. ۳. عوامل خانوادگی
	۲-۳ بخش سوم: تحقیقات داخلی و خارجی
۲۰	تحقیقات داخلی
۲۲	تحقیقات خارجی
۲۶	خلاصه و نتیجه گیری از پیشینه پژوهش ها
	فصل سوم: روشهای تحقیق و جمع آوری اطلاعات
۲۹	مقدمه
۲۹	روشهای تحقیق
۲۹	جامعه و نمونه آماری
۲۹	نمونه آماری و شیوه نمونه گیری
۳۰	ابزار اندازه گیری
۳۰	مقیاس درجه بندی پرسشنامه
۳۱	تعیین روایی و پایایی ابزار اندازه گیری
۳۱	روش اجرای پرسشنامه
۳۲	روش تجزیه و تحلیل داده ها
	فصل چهارم: یافته‌های تحقیق
۳۳	مقدمه
۳۳	بخش اول: تحلیل توصیفی داده ها
۸۴	بخش دوم: تحلیل استنباطی داده ها
	فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری
۹۴	بحث و بررسی سؤالات پژوهش
۱۰۰	پیشنهادات
۱۰۰	پیشنهادات پژوهشی
۱۰۰	پیشنهادات کاربردی
۱۰۰	محدودیت‌های تحقیق
۱۰۱	فهرست منابع و ماخذ فارسی
۱۰۳	فهرست منابع و ماخذ لاتین
۱۰۴	پیوست ۱

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲۹	جدول شماره ۱-۳: جامعه آماری
۳۰	جدول شماره ۲-۳: توزیع درصد و فراوانی حجم نمونه
۳۰	جدول شماره ۳-۳: تناظر سؤال پرسشنامه با هریک از شاخصهای ۶ گانه
۳۱	جدول ۳-۴: ضرایب پایایی پرسشنامه
۳۳	جدول ۱-۱-۴: شاخص‌های آماری دبیران
۳۴	جدول ۲-۱-۴: شاخص‌های آماری مدیران
۳۵	جدول ۳-۱-۴: توزیع فراوانی و درصد رشته تحصیلی بر حسب گروه مدیران و دبیران
۳۶	جدول ۴-۱-۴: توزیع فراوانی و درصد سن بر حسب گروه مدیران و دبیران
۳۷	جدول ۵-۱-۴: توزیع فراوانی و درصد میزان تحصیلات بر حسب گروه مدیران و دبیران
۳۸	جدول ۶-۱-۴: توزیع فراوانی و درصد میزان تحصیلات بر حسب گروه مدیران و دبیران
۳۹	جدول ۷-۱-۴: سؤال شماره (۱) فقدان انگیزه کافی به تحصیل
۴۰	جدول ۸-۱-۴: سؤال شماره (۲) عدم حمایت والدین از دانش‌آموزان جهت ادامه تحصیل
۴۱	جدول ۹-۱-۴: سؤال شماره (۳) عقب افتادن دانش‌آموزان در تحصیل به دلیل غیبت‌ها و تأخیرهای مکرر آنان
۴۲	جدول ۱۰-۱-۴: سؤال شماره (۴) بی‌معنی بودن هدف‌های بلند مدت برای دانش‌آموزان
۴۳	جدول ۱۱-۱-۴: سؤال شماره (۵) فقدان مکان و فضای مناسب در منزل برای مطالعه
۴۴	جدول ۱۲-۱-۴: سؤال شماره (۶) استانداردهای بسیار سخت یا سهل انضباطی والدین
۴۵	جدول ۱۳-۱-۴: سؤال شماره (۷) عدم ارتباط بسیار قوی والدین با یکدیگر و فرزندان
۴۶	جدول ۱۴-۱-۴: سؤال شماره (۸) اعتیاد والدین
۴۷	جدول ۱۵-۱-۴: سؤال شماره (۹) محافظت بیش از اندازه والدین
۴۸	جدول ۱۶-۱-۴: سؤال شماره (۱۰) دوره‌های طولانی یا منقطع جدایی فرزند از والدین
۴۹	جدول ۱۷-۱-۴: سؤال شماره (۱۱) ضعف داشتن در درک نظری به دلیل ضعف در درس ادبیات و دو زبانه بودن
۵۰	جدول ۱۸-۱-۴: سؤال شماره (۱۲) نا امید شدن از ادامه تحصیل به دلیل شکست‌های مکرر تحصیلی
۵۱	جدول ۱۹-۱-۴: سؤال شماره (۱۳) نداشتن شرایط و امکانات مناسب جهت ادامه تحصیل
۵۲	جدول ۲۰-۱-۴: سؤال شماره (۱۴) عدم شور و اشتیاق دانش‌آموز جهت ادامه تحصیل
۵۳	جدول ۲۱-۱-۴: سؤال شماره (۱۵) استرس نیافتن شغل مناسب در آینده
۵۴	جدول ۲۲-۱-۴: سؤال شماره (۱۶) عدم جذابیت مطالب درسی
۵۵	جدول ۲۳-۱-۴: سؤال شماره (۱۷) کسب نمره‌های پایین در دروس
۵۶	جدول ۲۴-۱-۴: سؤال شماره (۱۸) احساس بیهودگی در نوجوانان
۵۷	جدول ۲۵-۱-۴: سؤال شماره (۱۹) افزایش هزینه‌های تحصیلی
۵۸	جدول ۲۶-۱-۴: سؤال شماره (۲۰) سطح پایین فرهنگی - اجتماعی والدین
۵۹	جدول ۲۷-۱-۴: سؤال شماره (۲۱) بی‌علاقگی به حضور منظم در کلاس و انجام تکالیف درسی

- جدول ۲۸-۱-۴: سؤال شماره (۲۲) عدم جو آرام و صمیمی خانواده‌ها بدور از هرگونه کشمکش ۶۰
- جدول ۲۹-۱-۴: سؤال شماره (۲۳) فقر مالی خانواده ۶۱
- جدول ۳۰-۱-۴: سؤال شماره (۲۴) کارکردن دانش‌آموز جهت تأمین مخارج خانواده ۶۲
- جدول ۳۱-۱-۴: سؤال شماره (۲۵) تأکید والدین جهت اخذ نمرات بالاتر در دروس ۶۳
- جدول ۳۲-۱-۴: سؤال شماره (۲۶) نداشتن انگیزه جهت یادگیری مطالب جدید ۶۴
- جدول ۳۳-۱-۴: سؤال شماره (۲۷) عدم داشتن خانواده‌های سالم ۶۵
- جدول ۳۴-۱-۴: سؤال شماره (۲۸) ضعیف بودن دانش‌آموزان در دروس پایه ۶۶
- جدول ۳۵-۱-۴: سؤال شماره (۲۹) پذیرفته نشدن در رشته تحصیلی مورد علاقه ۶۷
- جدول ۳۶-۱-۴: سؤال شماره (۳۰) مهاجرت خانواده‌ها از روستا به شهر برای جستجوی کار ۶۸
- جدول ۳۷-۱-۴: سؤال شماره (۳۱) اصرار والدین جهت تحصیل در رشته غیر مورد علاقه دانش‌آموز ۶۹
- جدول ۳۸-۱-۴: سؤال شماره (۳۲) شکست تحصیلی و تکرار پایه ۷۰
- جدول ۳۹-۱-۴: سؤال شماره (۳۳) شناسایی نقاط ضعف دانش‌آموز توسط دبیران ۷۱
- جدول ۴۰-۱-۴: سؤال شماره (۳۴) بی‌علاقگی به مدرسه و درس خواندن ۷۲
- جدول ۴۱-۱-۴: سؤال شماره (۳۵) عقب افتادن در تحصیل از دوستان قدیمی ۷۳
- جدول ۴۲-۱-۴: سؤال شماره (۳۶) عدم موافقت والدین جهت ادامه تحصیل ۷۴
- جدول ۴۳-۱-۴: سؤال شماره (۳۷) عدم داشتن دید مثبت والدین نسبت به تحصیل فرزندان ۷۵
- جدول ۴۴-۱-۴: سؤال شماره (۳۸) عدم تحصیل در رشته مورد علاقه به دلیل نبودن آن رشته در محل سکونت دانش‌آموز ۷۶
- جدول ۴۵-۱-۴: سؤال شماره (۳۹) عدم انتخاب رشته متناسب با استعدادها و علایق دانش‌آموز ۷۷
- جدول ۴۶-۱-۴: آمار توصیفی مرتبط با سؤالات انگیزش و علاقه به تحصیل برای مدیران و دبیران ۷۸
- جدول ۴۷-۱-۴: آمار توصیفی مرتبط با سؤالات باورهای فرهنگی والدین برای مدیران و دبیران ۸۹
- جدول ۴۸-۱-۴: آمار توصیفی مرتبط با سؤالات کشمکش و روابط معیوب والدین برای مدیران و دبیران ۸۰
- جدول ۴۹-۱-۴: آمار توصیفی مرتبط با سؤالات افت تحصیلی برای مدیران و دبیران ۸۱
- جدول ۵۰-۱-۴: آمار توصیفی مرتبط با سؤالات عدم امید به آینده برای مدیران و دبیران ۸۲
- جدول ۵۱-۱-۴: آمار توصیفی مرتبط با سؤالات مشکلات اقتصادی برای مدیران و دبیران ۸۳
- جدول ۱-۲-۴: توزیع فراوانی و درصد انگیزه و علاقه به ترک تحصیل ۸۴
- جدول ۲-۲-۴: توزیع فراوانی و درصد باورهای فرهنگی والدین ۸۵
- جدول ۳-۲-۴: توزیع فراوانی و درصد کشمکش و روابط معیوب والدین ۸۶
- جدول ۴-۲-۴: توزیع فراوانی و درصد افت تحصیلی ۸۷
- جدول ۵-۲-۴: توزیع فراوانی و درصد عدم امید به آینده ۸۸
- جدول ۶-۲-۴: توزیع فراوانی و درصد مشکلات اقتصادی ۸۹
- جدول ۷-۲-۴: آزمون برازش نکویی خبی دو برای فرضیه اول پژوهش ۹۰
- جدول ۸-۲-۴: آزمون برازش نکویی خبی دو برای فرضیه دوم پژوهش ۹۰
- جدول ۹-۲-۴: آزمون برازش نکویی خبی دو برای فرضیه سوم پژوهش ۹۰

- جدول ۴-۲-۱۰: آزمون برازش نکویی خیی دو برای فرضیه چهارم پژوهش ۹۱
- جدول ۴-۲-۱۱: آزمون برازش نکویی خیی دو برای فرضیه پنجم پژوهش ۹۱
- جدول ۴-۲-۱۲: آزمون برازش نکویی خیی دو برای فرضیه ششم پژوهش ۹۱
- جدول ۴-۲-۱۳: آزمون برازش نکویی خیی دو برای فرضیه هفتم پژوهش ۹۲
- جدول ۴-۲-۱۴: آزمون برازش نکویی خیی دو برای فرضیه هشتم پژوهش ۹۲
- جدول ۴-۲-۱۵: آزمون برازش نکویی خیی دو برای فرضیه نهم پژوهش ۹۲
- جدول ۴-۲-۱۶: آزمون برازش نکویی خیی دو برای فرضیه دهم پژوهش ۹۳
- جدول ۴-۲-۱۷: آزمون برازش نکویی خیی دو برای فرضیه یازدهم پژوهش ۹۳
- جدول ۴-۲-۱۸: آزمون برازش نکویی خیی دو برای فرضیه دوازدهم پژوهش ۹۳

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۳۵	نمودار ۱-۱-۴: توزیع درصدی رشته تحصیلی.....
۳۷	نمودار ۱-۲-۴: توزیع درصدی سن
۳۸	نمودار ۱-۳-۴: توزیع درصدی میزان تحصیلات
۳۹	نمودار ۱-۴-۴: توزیع درصدی سابقه خدمت
۴۰	نمودار ۱-۵-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۱) فقدان انگیزه کافی به تحصیل
۴۱	نمودار ۱-۶-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۲) عدم حمایت والدین از دانش‌آموزان جهت ادامه تحصیل
۴۲	نمودار ۱-۷-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۳) عقب افتادن دانش‌آموزان در تحصیل به دلیل غیبت‌ها و تأخیرهای مکرر آنان
۴۳	نمودار ۱-۸-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۴) بی‌معنی بودن هدف‌های بلند مدت برای دانش‌آموزان
۴۴	نمودار ۱-۹-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۵) فقدان مکان و فضای مناسب در منزل برای مطالعه
۴۵	نمودار ۱-۱۰-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۶) استانداردهای بسیار سخت یا سهل انضباطی والدین
۴۶	نمودار ۱-۱۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۷) عدم ارتباط بسیار قوی والدین با یکدیگر و فرزندان
۴۷	نمودار ۱-۱۲-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۸) اعتیاد والدین
۴۸	نمودار ۱-۱۳-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۹) محافظت بیش از اندازه والدین
۴۹	نمودار ۱-۱۴-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۱۰) دوره‌های طولانی یا منقطع جدایی فرزند از والدین
۵۰	نمودار ۱-۱۵-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۱۱) ضعف‌داشتن در درک نظری به دلیل ضعف در درس ادبیات و دوزبانه بودن
۵۱	نمودار ۱-۱۶-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۱۲) نا امید شدن از ادامه تحصیل به دلیل شکست‌های مکرر تحصیلی
۵۲	نمودار ۱-۱۷-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۱۳) نداشتن شرایط و امکانات مناسب جهت ادامه تحصیل
۵۳	نمودار ۱-۱۸-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۱۴) عدم شور و اشتیاق دانش‌آموز جهت ادامه تحصیل
۵۴	نمودار ۱-۱۹-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۱۵) استرس نیافتن شغل مناسب در آینده
۵۵	نمودار ۱-۲۰-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۱۶) عدم جذابیت مطالب درسی
۵۶	نمودار ۱-۲۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۱۷) کسب نمره‌های پایین در دروس
۵۷	نمودار ۱-۲۲-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۱۸) احساس بیهودگی در نوجوانان
۵۸	نمودار ۱-۲۳-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۱۹) افزایش هزینه‌های تحصیلی
۵۹	نمودار ۱-۲۴-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۲۰) سطح پایین فرهنگی - اجتماعی والدین
۶۰	نمودار ۱-۲۵-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۲۱) بی‌علاقگی به حضور منظم در کلاس و انجام تکالیف درسی
۶۱	نمودار ۱-۲۶-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۲۲) عدم جو آرام و صمیمی خانواده‌ها بدور از هرگونه کشمکش
۶۲	نمودار ۱-۲۷-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۲۳) فقر مالی خانواده
۶۳	نمودار ۱-۲۸-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۲۴) کارکردن دانش‌آموز جهت تأمین مخارج خانواده

- نمودار ۲۹-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۲۵) تأکید والدین جهت اخذ نمرات بالاتر در دروس ۶۴
- نمودار ۳۰-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۲۶) نداشتن انگیزه جهت یادگیری مطالب جدید ۶۵
- نمودار ۳۱-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۲۷) عدم داشتن خانواده‌های سالم ۶۶
- نمودار ۳۲-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۲۸) ضعیف بودن دانش‌آموزان در دروس پایه ۶۷
- نمودار ۳۳-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۲۹) پذیرفته نشدن در رشته تحصیلی مورد علاقه ۶۸
- نمودار ۳۴-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۳۰) مهاجرت خانواده‌ها از روستا به شهر برای جستجوی کار ۶۹
- نمودار ۳۵-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۳۱) اصرار والدین جهت تحصیل در رشته غیر مورد علاقه دانش‌آموز ۷۰
- نمودار ۳۶-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۳۲) شکست تحصیلی و تکرار پایه ۷۱
- نمودار ۳۷-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۳۳) شناسایی نقاط ضعف دانش‌آموز توسط دبیران ۷۲
- نمودار ۳۸-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۳۴) بی‌علاقگی به مدرسه و درس خواندن ۷۳
- نمودار ۳۹-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۳۵) عقب افتادن در تحصیل از دوستان قدیمی ۷۴
- نمودار ۴۰-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۳۶) عدم موافقت والدین جهت ادامه تحصیل ۷۵
- نمودار ۴۱-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۳۷) عدم داشتن دید مثبت والدین نسبت به تحصیل فرزندان ۷۶
- نمودار ۴۲-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۳۸) عدم تحصیل در رشته مورد علاقه به دلیل نبودن آن رشته در محل سکونت دانش‌آموز ۷۷
- نمودار ۴۳-۱-۴: توزیع درصدی سؤال شماره (۳۹) عدم انتخاب رشته متناسب با استعدادها و علایق دانش‌آموز ۷۸
- نمودار ۱-۲-۴: توزیع درصدی انگیزه و علاقه به ترک تحصیل ۸۴
- نمودار ۲-۲-۴: توزیع درصدی باورهای فرهنگی والدین ۸۵
- نمودار ۳-۲-۴: توزیع درصدی کشمکش و روابط معیوب والدین ۸۶
- نمودار ۴-۲-۴: توزیع درصدی افت تحصیلی ۸۷
- نمودار ۵-۲-۴: توزیع درصدی عدم امید به آینده ۸۸
- نمودار ۶-۲-۴: توزیع درصدی مشکلات اقتصادی ۸۹

فصل اول : کلیات تحقیق

مقدمه:

یکی از مشغله های اصلی بشریت در تمام دوران ، توانا ساختن نسل آینده در اداره امور خویش و سپردن میراث فرهنگی بوده است . قسمت اعظم این وظیفه ، در ابتدا توسط خانواده انجام می شد . همزمان با گسترش جوامع و تقسیم کار اجتماعی و اقتصادی وظیفه تعلیم و تربیت به نهاد آموزش و پرورش محول گردید.

این نهاد به طور رسمی عهده دار این امر گشت تا بر اساس اصول و اهداف مورد قبول جامعه ، توانایی ها و استعداد های کودکان و نوجوانان را شناسایی نماید و به منظور اجتماعی شدن و به عهده گرفتن مسئولیت های آتی تعالیم لازم را به آنان بیاموزد.

امروزه دیدگاه مردم در مورد آموزش و پرورش به گونه ای است که استفاده از امکانات تربیتی جامعه را حق طبیعی و مسلم خود می دانند . دلیل عمده این امر آن است که تعلیم و تربیت با سرنوشت انسان در زندگی آینده پیوند خورده است . در عصر حاضر بسیاری از امکانات مادی و نیروهای انسانی در خدمت تعلیم و تربیت قرار گرفته است . همچنین تعلیم و تربیت در بسیاری از جوامع یک سرمایه گذاری بلند مدت محسوب می شود . که به بهای چشم پوشیدن و صرف نظر کردن از رشد کوتاه مدت دیگر امکانات جامعه حاصل می شود . بنابراین اگر تعلیم و تربیت نتواند نیروهای انسانی تحت آموزش خود را در قالب انواع تخصص ها و مهارت های مکمل و مورد لزوم جامعه درآورد و بدین ترتیب نتواند به ایفای نقش خود در زمینه شکوفایی جامعه بپردازد ، در واقع باید گفت که این امکانات و نیروها به هدر رفته است . لذا تفکر عاقلانه حکم می کند که سرمایه ها و نیروهای به کار گرفته شده در تعلیم و تربیت به گونه ای برنامه ریزی و سازماندهی شود تا بتواند به اهداف مورد نظر خویش دست پیدا کند.

کودکان و نوجوانان در دوران تحصیل ، نگرش مثبت یا منفی نسبت به خود و محیط پیرامون بدست می آورند این مسأله به مقدار زیاد به تجارب موفق یا ناموفق دانش آموزان در دوران تحصیل بستگی دارد . آنها در مدرسه در مسیر رشد و بالندگی قرار می گیرند . در حقیقت در طول بهترین سالهای عمر خود با عوامل مختلف مؤثر بر تحول شناختی ، عاطفی و اجتماعی به کنش متقابل می پردازند.

آنها با پیشرفت در تحصیلات و افزایش میزان یادگیری علاوه بر رشد علمی به سلامت روانی نیز دست پیدا می کنند . بر عکس در صورت عدم موفقیت تحصیلی و فشارهای روانی ناشی از آن ، بهداشت روانی شان برهم خورده و بدین گونه خسارتهایی متوجه آنها و جامعه می شود.

به همین دلیل باید به مقوله ترک تحصیل توجه بیشتری نمود تا بتوان با شناخت آن ، توانایی ها و شایستگی های کودکان و نوجوانان را بارور کرد.

اگر چه به نظر می رسد که تحصیل به طور ذاتی ارزشمند بوده ، همواره مورد نظر افراد مختلف می باشد، با این وصف نمی توان پرمبئی برداشتهای کلی و انتظارات عقلانی و ارزشی از تحصیل ، در مورد این واقعیت موجود به قضاوت نشست. بلکه باید با بررسی واقعیتها در این خصوص ، دلایل اصلی ترک تحصیل را شناسایی کرد. پژوهش حاضر تلاشی در این راستا می باشد.

اینجانب به لحاظ اینکه خود نیز به امر آموزش مشغول می باشم ، همواره به موضوع فوق علاقه مند و مترصد فرصت مناسبی برای انجام پژوهش در این زمینه بودم. حال ، فرصت پیش آمده را مغتنم شمرده و این مهم را به عنوان موضوع پژوهش در پیش رو نهادم .

بیان مسئله:

مسئله ترک تحصیل یکی از مهمترین مسائل نظام های آموزش و پرورش در اغلب کشورها می باشد. همه ساله ترک تحصیل دانش آموزان باعث از دست رفتن مقادیر فراوانی از منابع مالی و استعداد های بالقوه ی انسانی می شود. بهبود نظام آموزشی در ایران تا اندازه زیادی بستگی به جلوگیری از اتلاف این منابع بوسیله کاهش ترک تحصیل دانش آموزان دارد.

در یک بررسی از چهار کشور جنوب شرق آسیا مشخص شده است که اتلاف اقتصادی در نتیجه تکرار پایه و ترک تحصیلی بیش از یک سوم بودجه هزینه شده در آموزش ابتدایی است و در کشور یونان این میزان به ۴۶٪ می رسد. طبق گزارش وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۳۷۸ خسارت ناشی از افت تحصیلی دانش آموزان بالغ بر ۸۰۰ میلیارد ریال است. (حسنی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۰)

هدف کلی پژوهش حاضر بررسی عوامل مؤثر بر ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان شوش دانیال (ع) است. به بیان دیگر ترک تحصیل دختران مقطع متوسطه ناشی از چه عواملی می باشد. در این تحقیق به بررسی این عوامل با توجه به پرسشنامه محقق ساخته پرداخته شده است. این تحقیق از نوع توصیفی - پیمایشی می باشد.

اهمیت و ضرورت تحقیق:

امروزه در همه ی جوامع مدرسه در حکم مهم ترین نهاد تعلیم و تربیت، جایگاه ویژه ای دارد و در کنار خانواده، وظیفه تعلیم و تربیت دانش آموزان را به دوش می کشد.

نظام آموزشی متشکل از سه رکن اصلی معلم، دانش آموز و محتوای یادگیری است که اهمیت آنها توجه بسیاری از نظریه پردازان، متخصصان، جامعه شناسان و مسئولان و دست اندر کاران جامعه را جلب کرده است. در نتیجه، این عناصر از جنبه های گوناگون مورد بررسی قرار گرفته اند. ترک تحصیل و رها کردن مدرسه پدیده جدیدی نیست و از دیرباز به عنوان یکی از معضلات نظام آموزشی، همواره مورد توجه بوده است. اما آنچه در این میان بیشتر به چشم می خورد، این است که امروزه مدارس به شیوه ی گوناگون، خواست ها و نیازهای اغلب نوجوانان را برآورده نمی کنند و نمی توانند در آنان علاقه و انگیزه لازم را برای تحصیل علم به وجود آورند.

با توجه به اهمیت و ضرورتی که تعلیم تربیت دارد هنوز بسیاری از دختران و زنان سراسر جهان در کشورهای جهان سوم از نعمت سواد محرومند. مجموعه بیسوادان جهان بالغ بر ۹۷۳ میلیون نفر زن و مرد در سال ۱۹۹۰ بیش از هر سه نفر بزرگ سال یک نفر بی سواد وجود داشت در این سال تعدادی جمعیت بی سواد کشورهای در حال توسعه بالغ بر ۶۷۸ میلیون نفر بوده که ۷۰ درصد از مجموع بی سوادان جهان را تشکیل می داد و جنس مونث همواره بالاترین نرخ بی سوادی را به خود اختصاص می داد. (صباقیان، ۱۳۷۲)

در نظام آموزش و پرورش آنچه عدم توفیق در تحقیق هدفها و مقاصد را موجب می شود افت تحصیلی بوده و عمدتاً به صورت ترک تحصیل میان دوره مردودی و با عدم اشتغال در رشته مورد تحصیل مشاهده می شود.

عوامل ترک تحصیل دختران باز تاب مسائل و مشکلات پیچیده موجود در جامعه است به همین دلیل حل این مشکل به آسانی ممکن نخواهد بود.

ترک تحصیل دختران ممکن است در عدم توفیق در امتحان و محرومیت از ارتقاء یا در نتیجه محدودیت های اجتماعی و اقتصادی باشد (معیری، ۱۳۷۱، ص).

بدیهی است که کشور ما به تحقیقات مربوط به آموزش و پرورش نوجوانان نیاز فراوان دارد. در این میان لازم است به مسائل و مشکلات مهمی که به نحوی باعث ترک تحصیل دانش آموزان می شود توجه لازم مبذول گردد. لذا تحقیقاتی ارزنده و معضل گشا در این زمینه برای رسیدن به وضع نسبتاً مطلوب، ضروری به نظر می رسد که از طریق یافتن راههای کاهش ترک تحصیل قدمهای مؤثر و راهگشایی در جهت حل این مشکل برداشته شود. امید است که نقش سازنده در بروز توانایی ها و کیفیت تحصیلی و کاهش ترک تحصیل دانش آموزان داشته باشد.

اهداف تحقیق:

هدف کلی: بررسی عوامل مؤثر بر ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان شوش دانیال(ع) وشااور.

اهداف جزئی:

- بررسی تاثیر انگیزش و علاقه در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه از نظر مدیران و دبیران .
- بررسی تاثیر باورهای فرهنگی والدین در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه از نظر مدیران و دبیران .
- بررسی تاثیر کشمکش و روابط معیوب والدین در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه از نظر مدیران و دبیران .
- بررسی تاثیر افت تحصیلی در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه از نظر مدیران و دبیران .
- بررسی تاثیر عدم امید به آینده در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه از نظر مدیران و دبیران .
- بررسی تاثیر مشکلات اقتصادی در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه از نظر مدیران و دبیران .

سؤالات پژوهش:

- آیا از نظر مدیران مدارس متوسطه انگیزش و علاقه به تحصیل در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟
- آیا از نظر دبیران مدارس متوسطه انگیزش و علاقه به تحصیل در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟
- آیا از نظر مدیران مدارس متوسطه باورهای فرهنگی والدین در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟
- آیا از نظر دبیران مدارس متوسطه باورهای فرهنگی والدین در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟
- آیا از نظر مدیران مدارس متوسطه کشمکش و روابط معیوب والدین در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟
- آیا از نظر دبیران مدارس متوسطه کشمکش و روابط معیوب والدین در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟
- آیا از نظر مدیران مدارس متوسطه افت تحصیلی در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟
- آیا از نظر دبیران مدارس متوسطه افت تحصیلی در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟
- آیا از نظر مدیران مدارس متوسطه عدم امید به آینده در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟
- آیا از نظر دبیران مدارس متوسطه عدم امید به آینده در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟
- آیا از نظر مدیران مدارس متوسطه مشکلات اقتصادی در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟
- آیا از نظر دبیران مدارس متوسطه مشکلات اقتصادی در ترک تحصیل دانش آموزان دختر مقطع متوسطه مؤثر است؟

تعریف متغیرهای پژوهش:

الف- تعاریف مفهومی

افت تحصیلی: منظور از افت تحصیلی کاهش عملکرد تحصیلی و درسی دانش آموز از سطحی رضایت بخش به سطحی نامطلوب است.(بیانگرد، ۱۳۸۰، ص ۹)

ترک تحصیل: یعنی دانش آموزی در مدرسه مشغول به تحصیل بوده و بدون آنکه دلیل واضحی داشته باشد یا به دلیل خاصی برای مدتی یا برای همیشه مدرسه را ترک می کند و در فرایند رسمی آموزش و پرورش رسمی ادامه مشارکت ندارد.(فرقانی رئیس، ۱۳۸۰، ص ۶۵)

انگیزش: اصطلاح انگیزش را می توان به عنوان عامل نیرو دهنده، هدایت کننده، و نگهدارنده رفتار تعریف کرد. واز لحاظ پرورشی، انگیزش هم هدف است و هم وسیله.(سیف، ۱۳۸۴، ص ۳۴۸)

علاقه: اصطلاح علاقه از دیدگاه های بسیاری مورد استفاده قرار می دهند اما به طور کلی اصطلاح علایق، به الگوهای گزینشی از میان چندین گزینش ارجاع می شود داده هایی که علایق را از آنها برداشت می کنند مستقیماً قابل مشاهده مرتباً تکراری و کاملاً متغیر هستند. یک تعریف از علاقه عبارت است از: ارتباط، دوستی، عشق و به کسر عین رشته و بندی که چیزی به آن بیاویزند.(فرهنگ عمید، ۱۳۵۴، ص ۱۹۱)

فرهنگ: انسانهایی که در یک نظام اجتماعی کوچک یا بزرگ زندگی می‌کنند دارای باورها، اعتقادات، ارزشها، سنتها و هنجارهای مشترکی هستند که در مجموع فرهنگ آن نظام اجتماعی را تشکیل می‌دهند (استانلی دیویس، ۱۳۷۳، ص ۵).

ب. تعاریف عملیاتی

از آنجایی که ابزار اندازه‌گیری محقق در این پژوهش، پرسشنامه می‌باشد و نوع تحقیق از نوع پیمایشی است، محقق در نظر دارد تعریف عملیاتی واژه (اصطلاح) انگیزش و علاقه را با توجه به سئوالات ۳۸-۳۴-۲۶-۲۱-۱۶-۱۴-۱ پرسشنامه خود تعریف نموده و آن را اندازه‌گیری کند.

با توجه به پرسشنامه مورد نظر سئوال‌های ۳۷-۳۶-۳۱-۲۵-۲۰-۹-۶ بر تعریف اصطلاح فرهنگ می‌پردازد که محقق با توجه به سئوال‌های فوق قادر به اندازه‌گیری آن می‌باشد.

محقق در پرسشنامه طرح مورد نظر خود سعی می‌کند با اجرای پرسش‌های شماره ۲۷-۲۲-۱۰-۸-۷-۲ بتواند کشمکش و روابط معیوب را اندازه‌گیری کند.

محقق در نظر دارد تا با اجرای سئوال‌های شماره ۳۹-۳۵-۳۲-۲۸-۱۷-۱۱-۳ طرح شده در پرسشنامه اصلاح افت تحصیلی را اندازه‌گیری و تعریف عملیاتی سازد.

محقق در نظر دارد تا با اجرای سئوال‌های ۳۳-۲۹-۱۸-۱۵-۱۲-۴ طرح شده در پرسشنامه اصلاح عدم امید به آینده را مورد ارزیابی قرار دهد تا بتواند این واژه را تعریف عملیاتی و قابل اندازه‌گیری سازد.

واژه مشکلات اقتصادی در تحقیق مورد نظر با توجه به اندازه‌گیری سئوال‌های شماره ۳۰-۲۴-۲۳-۱۹-۱۳-۵ تعریف عملیاتی می‌شود.

فصل دوم: پیشینه پژوهش

مقدمه:

در جامعه امروز افت آموزشی و عدم موفقیت دانش آموز در مدرسه نگران کننده ترین مشکلی است که والدین و مربیان با آن مواجه هستند. ترک تحصیل، اعتیاد و فشار روانی که ممکن است حتی منجر به خودکشی شود تنها برخی از مشکلاتی هستند که شکست در مدرسه به همراه دارد در بسیاری از موارد معضل افت آموزشی و شکست در مدرسه یکی از اولین علایم بروز مشکلات جدیتر محسوب می شوند. (محمد طاهر معیری، ۱۳۸۱، ص ۲۹۲)

از آن جایی که پیامدهای افت آموزشی برای جامعه بسیار گرانبار است بررسی علل و عوامل موثر بر آن و همچنین ارائه راهکارهای لازم برای رفع این مشکلات گوناگون و بگرنج، ضروری به نظر می رسد.

تعریف افت تحصیلی

افت، عملکرد تحصیلی و درسی دانش آموز از سطحی رضایت بخش به سطح نا مطلوب است. چنانچه فاصله قابل توجهی بین استعداد های با لقوه و استعدادهای بالفعل فرد و عنایت های درسی مشهود باشد چنین فاصله ای را افت تحصیلی گویند. (افروز، ۱۳۷۵، ص ۱، ۲)

ترک تحصیل

وضع دانش آموزی که پیش از پایان آخرین سال یک دوره آموزشی که در آن ثبت نام کرده است. آن دوره را ترک کرده، ترک تحصیل گویند. (فوضی، ۱۳۷۳، ص ۱۷۶)

دانش آموزانی که زودتر از موعد مقرر مدرسه را ترک می کنند و یا به عبارتی قبل از اتمام یک دوره قادر به ادامه تحصیل نمی باشند و به ناچار مدرسه را ترک می کنند ترک تحصیل کرده نام دارند. ترک تحصیل معمولاً به دنبال تکرار پایه و ناتوانی و عدم کارایی مدرسه می باشد. همچنین ترک تحصیل منجر به افزایش بی سوادی در جامعه می گردد. امروزه ترک تحصیل و افت تحصیلی در تمام کشورهای جهان از عمده ترین مباحث و مسائل آموزش و پرورش و حتی مسئولان نظام آموزشی است. نظام آموزشی ایران مانند بسیاری از کشورهای در حال رشد از یک سلسله مسائل و مشکلات آموزشی رنج می برد و علی رغم کوشش هایی که تا به حال انجام گرفته هنوز این مشکل حل نشده و باقی مانده است.

فقر مالی، جمعیت زیاد خانواده ها، فقر فرهنگی، پایین بودن سطح سواد والدین، اعتیاد، کمبود امکانات و تجهیزات آموزشی، نداشتن ساختمانهای مجهز آموزشی، نبود مدارس خصوصی و غیرانتفاعی از ویژگیها و شاخصه هایی است که در افت آموزشی و ترک تحصیل دانش آموزان تاثیر بسزایی دارند. (عمادزاده، ۱۳۸۲، ص ۲۳۴)

فصل دوم این پایان نامه در سه قسمت تنظیم شده است:

در قسمت اول به ترک تحصیل در آمریکا اشاره شده است.

در قسمت دوم به مطالعات نظری پرداخته شده است.

در بخش سوم این فصل نتایج تحقیقات تعدادی از پژوهشگران داخلی و خارجی ارائه گردیده است.

مشکلات تحصیلی و چگونگی بهبود بخشی آنها

بزرگترین تجارب و یادگیری سازمان یافته در مدارس به نوجوانان انتقال می یابد. مدرسه دانشها و تجربه ها و مهارتهایی را به دانش آموزان خود یاد می دهد تا به کمک آنها سازگاری اجتماعی پیدا کنند و برای زندگی تحصیلی و شغلی آتی خود نیز آماده شوند. (لطف آبادی، ۱۳۸۴، ص ۱۹۰)

مدارسی که موجبات رشد نوجوانان را فراهم می آورند مدیریت فعال و پر انرژی دارند، فضای منظم و غیر سخت گیرانه ای دارند. دبیران مدرسه دانش آموخته و مجرب هستند و در تصمیم گیری های مربوط به تمام مسائل تعلیم و تربیت شرکت دارند در این مدارس انتظار و توقع مدیر و دبیران مدرسه از دانش آموزان بالا است و بر پیشرفت تحصیلی و شخصیتی دانش آموزان تاکید می شود، ارتباط بین اولیای مدرسه و دانش آموزان صمیمانه و محکم است. (همان منبع، ص ۱۹۰)

از سوی دیگر، نحوه برخورد والدین با مسائل تحصیلی نوجوانان نقش مهمی در پیشرفت یا افت تحصیلی و مشکلات آموزشی آنان دارد. برخی از تحقیقات (درون بوش و همکاران، ۱۹۸۷) نشان می دهد که بین طرز تلقی نوجوانان از ویژگی های والدین و محیط خانوادگی با پیشرفت تحصیلی آنان همبستگی معناداری وجود دارد. این محققان، خصوصیات و شیوه رفتار والدین با فرزندان را بر اساس توصیف های هفت هزار نوجوان در سه مقوله والدین هدایت کننده، والدین قدرت مدار و والدین آسان گیر یا آزاد گذارنده دسته بندی کرده اند. آنگاه نمره های درسی دانش آموزان گروه نمونه با توصیف آنان از والدین خود مقایسه شده و چنین نتیجه گیری شده است که بهترین نمره های درسی از آن فرزندان والدین هدایت کننده بوده و برعکس، فرزندان والدین قدرت مدار و فرزندان والدین آسان گیر و نیز فرزندان والدین بی ثبات کمترین پیشرفت تحصیلی را داشته اند.

به طور سنتی چنین فرض شده است که طبقه اجتماعی-اقتصادی (میزان درآمد، نوع شغل و سطح تحصیلات والدین) در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مؤثر است. برخی پژوهشهای منطقه ای و ناحیه ای دانشجویان نشان می دهد که تحصیلات والدین بیشترین همبستگی را با میزان پیشرفت درسی دانش آموزان دارد. تحقیقات انجام شده در آمریکا و اروپا، همبستگی کمتری را بین وضعیت اجتماعی-اقتصادی والدین و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نشان می دهد. در پژوهشهای بین المللی و ملی فضای زندگی و سطح فرهنگی و نوع سرپرستی و ارتباط والدین با فرزندان بیشترین همبستگی را با یکدیگر نشان می دهد. بیشترین افت و ترک تحصیل در میان فرزندان خانواده های محروم از نظر فرهنگی-اجتماعی مشاهده می شود. فرزندان خانواده های از هم گسیخته نیز بخصوص در سالهای آخر دبیرستان دچار افت تحصیلی سنگینی می شوند. کسب نمره های پایین در دروسها، بی علاقگی به مدرسه، اشتغالات ذهنی ناشی از مشکلات خانوادگی و تزلزل روحی و عدم اعتماد به نفس نوجوانان، سطح پایین اجتماعی-فرهنگی والدین و فقر مالی را می توان در شمار اصلی ترین عوامل ترک تحصیل به حساب آورد. افت شدید درسی و ترک تحصیل نوجوان می تواند مقدمه ورود او بقیه برخی انحرافات باشد. (لطف آبادی، ۱۳۸۴، ص ۱۹۲)

فرهنگ و میزان تحصیلات مردم ایران در عصر قاجار

فرهنگ عبارت است از مجموعه عناصر عینیت یافته میراث مشترک اجتماعی نسل های متوالی گروه های انسانی که به سبب ماهیت عینی قابلیت انتقال و انتشار در زمان و مکان دارد، فرهنگ جامعهها را از همدیگر متمایز، و مرزها را مشخص می کند فرهنگ یکی از استوارترین پایه های همبستگی اجتماعی است. (نیک گوهر، ۱۳۷۳، ص ۲۶۳) آداب و رسوم و زبان و مذهب و ایدئولوژی نیز از جمله عناصر فرهنگی محسوب می شود. (دوره قاجار بنا بر اقتضانات زمانی خود دارای ویژگی خاص خود می باشد چنانکه هر دوره ای از حکومتها چنین ویژگی خاصی را دارند. هر جامعه ای دارای فرهنگ مخصوص خود است و هیچ جامعه ای فاقد فرهنگ نیست). مردم ایران در طول تاریخ گرفتار استبدادهایی بوده اند که حتی آنها را از نعمت خواندن و نوشتن نیز محروم می داشتند، به طوری که بی سواد و محرومیت از تحصیل برای آنها به عنوان یک باور شده بود و اینگونه تلقی می کردند که خواندن و نوشتن به درد آنها نمی خورد، بلکه خواندن و نوشتن مخصوص طبقات حاکمه و درباریان است (بدان سبب بود که در ایران تا عصر صفوی دبیران و اهل قلم، و نظامیان و اهل شمشیر دو طبقه ای بودند رقیب هم) خصوصاً در ایران باستان که خواندن و نوشتن حق انحصاری دربار بود و هرگز مقدور نبود که دهقان زاده، روزی از دبیران باشد. باسواد بودن

نیز چون سلطنت موروثی بود، اما به تدریج با ورود اسلام و توجه به تعالیم اسلام که به خواندن و نوشتن و علم‌آموزی اهمیت می‌داد مردم نه تنها در تحصیل علم آزاد بودند بلکه مشوقی نیز داشتند. (ثانی، ۱۳۶۸، ص ۹۳). در جامعه ایران عصر قاجار مسئله آموزش سنتی بود و از مکتب‌خانه‌های محلی آغاز می‌گردید. بعد از برقراری و تأسیس دارالفنون در عصر امیرکبیر و تأسیس مدارس ابتدایی، به روش نوین، آغاز رونق تحصیل به روش جدید تحولی در تمام ایران بوجود آمد، در ابتدای امر مقاومت از طرف برخی از طبقات سنتی صاحبان مکتب‌خانه‌ها و ... آغاز شد و حتی در برخی از شهرها به تنش و درگیری کشیده شد، مؤسس این مدارس نیز علمای بزرگ شیعه بودند و در شهرهای مختلف و مدرس و معلم این مدارس نیز از میان علما و روحانیون بودند و در این نزاع بین برخی طرفدار حفظ مدارس به سبک قدیم بودند و برخی از علما اینها را خلاف شأن جامعه اسلامی می‌دانستند. به طور موقت توقیفی در کار پیشرفت طرفداران و بنیان تحصیلات جدید ایجاد شد. (روحانی، ۱۳۴۷، ص ۵۴). اما این مقاومت بعد از اندکی از بین رفت و تمام شهرهای ایران به تأسیس مدارس ابتدایی و دبیرستان پرداختند، (کشافی و روحانی، ۱۳۴۷، ص ۶۰).

و با توجه به اینکه برخی از علمای بزرگ و مجتهدین در شهرهای مختلف به تدریس این مدارس اقدام کردند مقاومتها کمتر شد و روند عادی به خود گرفت و دانشگاهها نیز در برخی از شهرها تأسیس شد. قبل از تأسیس این شیوه تحصیلات، میزان تحصیلات عامه مردم ایران در حد خواندن و نوشتن قرآن و برخی از کتب فارسی و عربی بود، که کمتر از ۳۰٪ بود، فرهنگ‌پذیری مردم نیز در این شرایط بسیار پایین بود، فقط قشر علما می‌توانستند به یاری دولت مردم را هدایت کنند بر همین اساس بود که وقتی مدارس جدید و برخی از کارها تازه در ایران ظاهر می‌شد مقاومت‌هایی صورت می‌گرفت مثلاً با آب لوله‌کشی غسل را باطل می‌دانستند و مردم به حمامهای خزینه می‌رفتند، با اینکه فاقد بهداشت بودند اما پس از گذشت مدتی امکانات بهداشتی و رفاهی در بین مردم مقبول شد و به همت علمای شیعه و مراجع تقلید مردم در پذیرش شرایط جدید آمادگی لازم را کسب کردند و علما این آثار مخالف شرع ندانسته و مردم نیز به پیروی از فتوای علما از این مظاهر رفاهی استقبال کردند. بنابراین اگر منظور از فرهنگ‌پذیری پذیرفتن شرایط جهانی فرهنگ مدنظر باشد در عصر قاجار مقداری تنش اجتماعی وجود داشت اما اگر مراد از فرهنگ‌پذیری مطلق فرهنگها باشد نمی‌توان مانع جدی در برابر فرهنگ تلقی کرد، خصوصاً آنکه آئینهای مذهبی به عنوان یک باور عمیق در زندگی مردم رسوخ کرده بود و پذیرش آنها برای مردم بسیار آسان بود. و به خاطر همین فرهنگ متعالی اسلام و مرجعیت بود ه مردم در برابر برخی از امور کوتاه آمده و قبول می‌کردند بعضی فرهنگ‌پذیری مردم در عصر قاجار عقاید مذهبی آنها بود. در مجموع، فرهنگ‌پذیری نسبت به مظاهر غرب و مسائل جدید بسیار کند و ایستا بود و میزان تحصیلات مردم در این دوره بسیار پایین بود چون ارتباط مستقیم بین فرهنگ‌پذیری و برخورداری از تحصیلات برقرار است. وقتی میزان تحصیلات مردم کمتر باشد، فرهنگ‌پذیری نیز در بین مردم به همان میزان و یا پایین‌تر از آن خواهد بود، چنانکه گزارش شده است وقتی مردم گرفتار یک نوع بیماری مثلاً سرخچه و سرخک بودند و یا سایر بیماریهای کودکان و نوزادان رواج داشت، امیر کبیر صدر اعظم عهد ناصر دستور داد تا واکسن سرخچه و سرخک یا.. برای پیشگیری به بچه‌ها تزریق شود میزان مراجعه یک‌درصد هم نبود و در بین مردم شایعه شد که با واکسن می‌خواهند بچه‌ها را بکشند. امیر دید مردم امتناع می‌کنند، دستور داد هرکس امتناع کند پنج تومان جریمه خواهد شد باز مردم استقبال نکردند و نوزادان خود را در معرض مرگ قرار دادند امیر با دیدن این وضع نشست و شدیداً گریه کرد! (حکیمی، ۱۳۷۲، ص ۱۸). با این وضع که مردم داشتند معلوم می‌شود که نه تنها میزان تحصیلات مردم بسیار پایین بود بلکه به خاطر عوام و بی‌سواد بودن آنها جامعه ایران کاملاً خرافاتی بود و بیشتر به جادو و جنبل معتقد بودند تا به مسائل مترقی بهداشت... روی هم رفته در عصر قاجار به همت و آگاهی علمای شیعه فرهنگ مردم ایران نسبت به اجرای برخی از دستورات حکومتی راحت بود یعنی هرچا حکومت با مردم مشکل داشت دست به دامن علما می‌شد چون جامعه ایران کاملاً مذهبی بود. در مثل همین قضایا امیرکبیر و برخی از رجال دولت از علما می‌خواستند که این امور را به مردم تفهیم کنند و در صورتی که علما از مردم می‌خواستند برخی از طبقات استقبال می‌نمودند اما در عین حال در هر جامعه‌ای به میزان فهم و تحصیلات فرهنگ‌پذیری متأثر از آموزش مردم بود مثلاً در قضیه تنباکو مردم به فتوای میرزای شیرازی از مصرف دخانیات دست کشیدند و شرکت خارجی را مجبور به لغو قرارداد با دولت نمودند. (ثانی، ۱۳۶۸، ص ۹۳).